KAITSEMINISTEERIUM

Teie: 04.02.2026 nr JDM/26-0167/-1K

Justiits- ja Digiministeerium
Suur-Ameerika 1, 15006 Tallinn
info@justdigi.ee

Meie: 10.03.2026 nr 5-9/26/5-5

Vabariigi Valitsuse määruse „Muud väärtuslike andmestike kategooriad, nende andmestike nimekirjad ning avaldamise ja taaskasutamise tingimused ja kord“ eelnõu kooskõlastamine

Justiits- ja Digiministeerium esitas Kaitseministeeriumile kooskõlastamiseks Vabariigi Valitsuse määruse „Muud väärtuslike andmestike kategooriad, nende andmestike nimekirjad ning avaldamise ja taaskasutamise tingimused ja kord“ eelnõu. Kaitseministeerium kooskõlastab määruse eelnõu järgmiste märkustega arvestamisel.

1. Eelnõust ega selle seletuskirjast ei selgu, kuidas saada aru eelnõu võtmemõistetest. Eeskätt on probleem mõistega "alusandmed". "Metaandmeid" "alusandmetega" kõrvutades tekib kahtlus, mida kummagi mõistega on silmas peetud. Teaduses ja ka tavaarusaama järgi on "alusandmed" uuringute jm teadustöö jaoks kasutatavad algandmed. Eelnõu ja seletuskirja põhjal võib oletada, et mõeldud on hoopis uuringute tulemusel saadavaid andmeid (või siis ka uuringuid endid), mida kasutatakse keelemudelite alusandmetena. Leiame, et põhimõistete määratlemata jätmine eelnõus hägustab kogu teksti mõtet ning selgust ei loo ka seletuskiri. Seletuskirjas on defineeritud nt "keeleandmestikud", aga mitte "alusandmed".

   Probleem tuleb ilmekalt esile näiteks määruse §-s 6, vaadates selle pealkirja „Uuringute, teadustööde ja analüüside ning nende alusandmete avaldamise kohustus" ja samas sätte lõiget 3: "Lõikes 2 nimetatud uuringuid, teadustöid ja analüüse avalikustades tuleb avalikustada ka nende alusandmed, metoodika ja metaandmed avatud masinloetavas vormingus, kui seadusest ei tulene teisiti". Seda lugedes ei saa olla kindel, mida peetakse silmas "alusandmete", mida "metaandmete" all.

   Seletuskirja 5. peatükis (lk 6) on välja toodud, et „Kui avaliku raha eest on loodud juurdepääsupiiranguta terminibaas või erialane sõnastik,/…./“. Tekib küsimus, et kas on üldse võimalik avaliku raha eest luua juurdepääsupiiranguga terminibaasi. Ilmselt see siiski nii ei ole, sellele seisukohale saab jõuda, lugedes 2. peatüki (lk 2) eelviimast lõiku, mis ütleb: „Uuringute, teadustööde ja analüüside koos nende alusandmetega väärtuslike andmestike kategooriana määratlemine on oluline, et tagada, et avaliku raha eest loodud teadmised oleksid avalikkusele läbipaistvad, korduvkasutatavad ja kontrollitavad, kooskõlas avaliku teabe seaduse ning avaandmete põhimõtetega.“

   Lisaks toob Kaitseministeerium välja, et eelnõu § 6 lõige 4 näeb ette, et kui alusandmete täielik avalikustamine ei ole võimalik isikuandmete kaitse, intellektuaalomandi õiguse, ärisaladuse või muu seadusest tuleneva piirangu tõttu, avalikustab teabevaldaja: 1) andmed koondatud kujul; 2) alusandmete metaandmed; 3) metoodika kirjelduse; 4) põhjenduse alusandmete täieliku või osalise avalikustamata jätmise kohta. Kuna asutusesiseseks kasutuseks mõeldud teabele juurdepääsu piiramine on tähtajaline, siis on taoline säte teabevaldajale koormav ja ebaotstarbekas, kuna eeldab teabevaldajalt andmete avalikustamist andmeid ümbertöödeldes (koondamine, metoodika kirjeldus jm sättes nimetatu) juba enne juurdepääsupiirangu tähtaja möödumist. Taoline lähenemine ei toeta bürokraatia vähendamise ideed.

2. Kaitseministeerium teadvustab ja mõistab avaandmete olulisust ja nende kättesaadavuse eesmärki, samas arvestades rahvusvahelist julgeolekukeskkonda võib detailsete andmete kättesaadavus olla otseseks ohuks riigi julgeolekule.

Avaliku teabe seadus (AvTS) kohustab teabevaldajat tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks teabe, mille avalikuks tulek kahjustab riigikaitse korraldamist, sõjalise kaitse planeerimist, ettevalmistamist ja juhtimist, sh tuleb kaitsta teavet, mille alusel on võimalik teha konkreetseid järeldusi ja anda hinnanguid Kaitseväe sõjaliste võimekuste kohta. Hinnangu, kas teave vajab kaitset avalikuks tuleku eest ning teabele juurdepääsupiirangu saab kehtestada asutuse juht, kui teave jääb AvTS § 35 kaitsealasse.

Eestis teostatakse riigi valitsemist avatult ehk avalikes huvides, ausalt ja läbipaistvalt. Seaduseandja on siiski selgelt väljendanud, et riigi julgeoleku kaitse on selline väärtus, mille kaitse vajadus on seaduses kirjeldatud ning teabe üldiseks kasutamiseks andmisel peab olema riigi julgeolek tagatud. Riigikaitselisi asutusi ei ole paljudel juhtudel kaasatud teabe avalikustamise otsustusprotsessi. Seetõttu puudub ka ülevaade ja kontroll, kas andmete kogumine, töötlemine, säilitamine ja avalikult jagamine on eesmärgipärane, proportsionaalne, riigi huvides ning kas on hinnatud teabe avalikuks tuleku ohtusid nii riigikaitse kui ka sisejulgeoleku tagamise vaates. Puudub selgus, kas ja kuidas välistatakse potentsiaalse vastase juurdepääs Eesti riigi andmetele.

Uue julgeolekuohuna saab markeerida avaandmete masspäringute, andmete nn kraapimise ning alla laadimise mh välisriikides asuvate organisatsioonide poolt. Riigiasutuste loodud avalikele registritele on juurdepääs igaühel, sh välisriigi kodanikul, kuna juurdepääs avalikule teabele ei ole seaduse tasandil kodanikuõigusena piiratud.

Lisaks saab esile tuua küberrünnete järjest süsteemsema rakendamise sõjaliste eesmärkide toetuseks. Küberluureoperatsioonide fookus on liikumas sõja ja poliitikaga seotud süsteemidele ning sihtmärgid on julgeoleku- ja kaitsesektor ning ettevõtted, mis neid toetavad. Samuti on Eesti näitel leidnud kohtulikult tõendamist, et ka avalikult kättesaadavat infot edastatakse vaenuliku riigi luureteenistusele. Kättesaadavaid andmeid koos muu avalikult ja nt rünnakute tulemusena omandatud teabega analüüsides ja arvestades tänapäeval kasutusel olevate tehniliste lahenduste võimekust, võib jõuda riigi julgeolekut ohustavate tulemusteni. Sarnasel moel võib olla võimalik erinevate ministeeriumide valitsemisalade andmeid koos töödeldes teha järeldusi riigi julgeolekut tagavate teenistujate andmete, riigi julgeoleku tagamisega seotud võimete, vahendite ja võimalike nõrkuste kohta.

Avaandmete kättesaadavuse, kogumise ja töötlemise osas puudub vastutav institutsioon, kelle ülesanne on koordineerida keskselt Eesti Vabariigi ja riigikaitse huvidest lähtuvalt avaandmete kättesaadavust ja töötlemist. Küsimus on, kuidas vältida sensitiivse informatsiooni sattumist vaenuliku riigi kätte, ehk kuidas kaitsta avaandmete puhul teavet, mis annab vastasele selge eelise erineva taseme ründetegevuste planeerimiseks ja läbiviimiseks nii rahu, kriisi kui ka sõja ajal.

Detailsed avaandmed, mis on nii riigi siseselt kui välisriigis kättesaadavad, võimaldavad ja lihtsustavad olulisel määral riigi vastu suunatud destabiliseerivate tegevuste toimepanemist ja/või laiemalt sõjalise ründetegevuse planeerimist, seda nii kriitiliste ja elutähtsate teenuste, taristu, kui riigiasutuste ja jõuametkondade isikkoosseisu, objektide, süsteemide ja varude vastu. Kõne all olev eelnõu ja selle seletuskiri ei käsitle julgeoleku aspekte, vaid vaatleb teemat üksnes avaandmetest saadava kasu perspektiivist. Kaitseministeerium teeb ettepaneku algatada muutunud julgeoleku olukorras riigi üleselt teabe avalikustamise turvalisuse hindamine, et välistada vastasele selge eelise andmist.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Hanno Pevkur
minister

Angelica Tikk
Angelica.Tikk@kaitseministeerium.ee